

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی

سال هفدهم، شماره ۵۸
تابستان ۱۳۹۶، صفحات ۱۸۹-۱۶۹

*محسن آذرکیش^۱
معصومه حافظ رضا زاده^۲
غلامرضا میری^۳

کاربرد روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) و سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS) در مکان‌یابی محل‌های اسکان موقت پس از وقوع حوادث طبیعی (مطالعه موردی: منطقه‌ی دو شهرداری زاهدان)

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۶/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۲/۱۵

چکیده

حوادث طبیعی از جمله سیل و زلزله با توجه به گستردگی و شدت خساراتی که به ساختمان‌ها و زیرساخت‌های شهری وارد می‌آورند علاوه بر تخریب بخش عمده‌ای از فضای شهری منجر به بی‌خانمان شدن و آسیب‌های جبران‌ناپذیر به جمعیت زیاد ساکن در شهرها نیز خواهند شد. از این‌رو برنامه‌ریزی و انتخاب مکان‌های مناسب به منظور اسکان موقت جمعیت آسیب دیده یکی از مهم‌ترین مسائلی است که می‌بایست همواره مورد توجه برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران مسئول در حوزه مدیریت بحران قرار گیرد. عدم رعایت در اختصاص مکان‌های مناسب و استاندارد به این امر ممکن است زمینه ساز بروز بحرانی به مراتب سنگین‌تر از حادثه‌ی اولیه باشد. هدف از انجام این پژوهش ارائه الگویی مناسب و کاربردی به منظور مکان‌یابی محل‌های اسکان موقت با استفاده از سامانه‌ی اطلاعات جغرافیایی (GIS) و روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) است. در پژوهش حاضر منطقه دو شهرداری زاهدان به‌عنوان نمونه موردی انتخاب و مکان‌یابی‌های مورد نظر در سطح این منطقه انجام شده است. در چارچوب روش تحقیق توصیفی-تحلیلی، پس از مشخص شدن معیارهای مؤثر در امر مکان‌یابی محل‌های اسکان

* ۱- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زاهدان، ایران (نویسنده مسئول). E-mail: azarkish.mohsen@yahoo.com

۲- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

۳- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

موقت، از جمله رعایت فاصله از گسل، مسیل و یا رودخانه، تراکم جمعیتی، رعایت فاصله مناسب از تأسیسات خطرزای شهری و همچنین نزدیک بودن به مراکز خدمات رسان شهری از جمله مراکز درمانی و ایستگاه‌های آتش‌نشانی، با استفاده از تکنیک مقایسه زوجی و نرم‌افزار اکسپرت چویس، اقدام به وزن‌دهی آن‌ها طبق نظر کارشناسان و متخصصان در امر مدیریت بحران شد. سپس لایه‌های تولیدی هر معیار با توجه به وزن مشخص هریک، باهم تلفیق شده که خروجی آن، نقشه پهنه‌بندی اراضی مناسب و دارای اولویت در منطقه دو شهرداری زاهدان است. نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان می‌دهد که ۲۱ مکان با کاربری‌های فضاهای سبز، فضاهای روباز، زمین‌های بایر و فضاهای آموزشی بیش‌ترین امتیاز را جهت اجرای عملیات اسکان موقت آسیب دیدگان به خود اختصاص می‌دهند.

کلیدواژه‌ها: مکان‌یابی، اسکان موقت، مدیریت بحران، سامانه‌ی اطلاعات جغرافیایی (GIS)، منطقه‌ی دو شهرداری زاهدان.

مقدمه

روند رو به رشد و فزاینده شهرنشینی و جمعیت شهری به‌عنوان عاملی در بروز خسارت‌های زیاد ناشی از وقوع بلایای طبیعی در شهرها می‌باشد. از طرفی پهنه‌ی لرزه‌خیزی در ایران بسیار وسیع بوده به‌طوری که تقریباً ۷۰ درصد مساحت آن روی گسل و یا در حوالی گسل و بیش از ۶۰۰ شهر آن روی کمر بند زلزله قرار گرفته است و تنها کم‌تر از سه درصد از شهرها جزو مناطق کم‌خطر از نظر زلزله محسوب می‌شوند. طی سال‌های گذشته از بین حدود ۱۶۰ زلزله مخرب رخ داده در جهان، بیش از ۲۰ درصد آن‌ها مربوط به کشور ایران می‌باشد (سیفی، ۱۳۸۸: ۱۰۶). گسترش شبکه‌های ارتباطی و زیرساخت‌های شهری از یک طرف و عدم رعایت ابتدایی‌ترین نکات ایمنی در ساخت‌وسازها و بی‌برنامه بودن رشد و توسعه شهرها از طرف دیگر، زمینه ایجاد خسارت‌های زیاد را در زمان وقوع حوادث طبیعی از جمله سیل و زلزله فراهم ساخته است. لذا پیش‌بینی هر گونه تمهیداتی که منجر به کاهش آسیب‌پذیری شهر و اجتماع شهری گردد، از ضروریتهایی است که برنامه‌ریزان شهری باید آن را در اولویت قرار دهند. در همین راستا تأمین فضای زیست موقت آسیب دیدگان ناشی از حوادث طبیعی از الزامات تمهیدات یاد شده می‌باشد (عطار، ۱۳۹۰: ۵۴). اهمیت شهر زاهدان به‌عنوان مرکز استان سیستان و بلوچستان و چهارراه ارتباطی جنوب شرق ایران از یک سو و به دلیل تمرکز جمعیت، سرمایه‌های اقتصادی، فرسودگی کالبدی در اکثر بافت قدیمی شهر و به سبب قرارگیری در یک پهنه خطرزا از سوی دیگر، ضرورت و اهمیت مطالعه و برنامه‌ریزی دقیقی برای کاهش آسیب‌های انسانی و اجتماعی ناشی از حوادث را طلب می‌کند. در بررسی حادثه‌خیزی شهر زاهدان، عمده‌ی حوادثی که از نظر فراوانی وقوع نسبت به سایر حوادث بیش‌تر رخ داده و باعث تخریب اماکن و بافت‌های مسکونی شده است می‌توان به زلزله و سیل اشاره کرد. نزدیک‌ترین و مؤثرترین گسل در محدود شهر، گسل زاهدان است. این

گسل با فاصله‌ی کم‌تر از ۱۰ کیلومتر در جنوب‌شرق شهر آغاز شده و در جهت شمال-شمال‌غرب تداوم می‌یابد (بررسی بلایای زمین‌شناختی استان س و ب، ۱۳۸۷: ۱۷۱). بررسی زمین لرزه‌های تاریخی نشان می‌دهد که شهر زاهدان از نظر وقوع زلزله در آرامش نسبی قرار داشته و عمده زلزله‌های اتفاق افتاده در این شهر مربوط به نقاط و مناطق اطراف آن بوده است. مطالعات ریز پهنه‌بندی ژئوتکنیک لرزه‌ای شهر زاهدان نشان می‌دهد که حداکثر بزرگی به ثبت رسیده برای زمین لرزه‌های معاصر در محدوده ۱۵۰ کیلومتری پیرامون نقطه مرکزی شهر، مربوط به زمین لرزه ۱۹ ژوئن ۱۹۰۵ میلادی به بزرگی ۶/۸ ریشتر بوده که در فاصله ۹۴ کیلومتری شهر رخ داده است (مطالعات ریز پهنه‌بندی ژئوتکنیک لرزه‌ای شهر زاهدان، ۱۳۸۴: ۷۰). بر اساس مطالعات انجام شده در یک منطقه ایجاد رواناب‌های شهری در اثر بارندگی‌های ناگهانی بسیار بیش‌تر از زمان قبل از توسعه و شهرسازی است. افزایش رواناب در اثر شهرسازی به این دلیل رخ می‌دهد که با افزایش مناطق غیرقابل نفوذ، آب کم‌تری به داخل زمین نفوذ می‌کند. شهر زاهدان نیز به دلیل روند رو به توسعه‌ای که در پیش گرفته و همچنین موقعیت جغرافیایی آن که در دشتی صاف و هموار با شیبی ملایم در حدود ۳ تا ۵ درصد، با توپوگرافی کاملاً پست و کم ارتفاع قرار گرفته است و کوه‌های نسبتاً مرتفع آن را احاطه نموده‌اند و با عنایت به این‌که در این دشت رودخانه دائمی وجود ندارد، فقط مسیل‌های بزرگ و کوچک متعددی در سطح شهر در مواقع بارندگی مسئولیت هدایت آب‌های سطحی و رواناب‌های ناشی از بارندگی‌ها را بر عهده دارند، همواره در معرض وقوع سیلاب می‌باشد که به‌عنوان نمونه می‌توان به سیلاب ۱۱ خردادماه ۱۳۸۶ که بخش اعظمی از نواحی شمالی شهر زاهدان را به زیر آب برد اشاره کرد (گزارش پهنه‌بندی خطر سیلاب‌های شهر زاهدان، ۱۳۸۸). فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم برای اسکان اضطراری و موقت آسیب دیدگان قبل از وقوع بحران، برای افزایش آمادگی و توان هماهنگی در مراحل بعد ضروری است. در ایران معمولاً مکان‌گزینی برای اسکان موقت شهروندان به‌صورت تجربی و پس از وقوع سانحه، بدون در نظر گرفتن استانداردهای مشخص توسط سازمان‌های درگیر در مدیریت بحران انجام می‌گیرد. از این‌رو تحقیق حاضر با در نظر گرفتن مراحل چندگانه مدیریت بحران در یک شهر حادثه دیده، سعی در پرداختن به مسئله مکان‌یابی فضاهای مناسب جهت احداث اردوگاه‌های اسکان موقت دارد. انجام این پژوهش به دلایل زیر ضروری به نظر می‌رسد:

الف- حادثه‌خیزی شهر زاهدان و وقوع حوادث طبیعی متعددی از جمله سیل و زلزله در این شهر و محدوده اطراف آن در چند سده اخیر.

ب- فقدان یک الگوی کارآمد و استاندارد جهت مکان‌گزینی اسکان موقت پس از وقوع سوانح و ناشناخته ماندن این مکان‌ها در شهر زاهدان.

مهم‌ترین هدف این تحقیق ارائه یک الگو جهت برنامه‌ریزی و مکان‌یابی فضاهایی جهت تأمین اسکان موقت آسیب دیدگان ناشی از حوادث طبیعی به منظور مرتفع کردن نیازهای اولیه آنان پس از وقوع حادثه می‌باشد که بلافاصله پس از طی مرحله اسکان اضطراری شروع خواهد شد. از دیگر اهداف این پژوهش به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

- تدوین معیارهایی برای انتخاب این مکان‌ها.

- مشخص کردن مکان‌های مناسب جهت اسکان موقت و رتبه‌بندی آن‌ها در منطقه دو شهرداری زاهدان. روش انجام این پژوهش توصیفی-تحلیلی خواهد بود. در این راستا در مرحله‌ی جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های اولیه، از مطالعات کتابخانه‌ای و همچنین مطالعات و برداشت‌های میدانی، مصاحبه با صاحب‌نظران و توزیع پرسشنامه بین خبرگان مرتبط با موضوع مورد مطالعه، استفاده فراوان خواهد شد. جامعه آماری در این پژوهش منطقه دو شهرداری زاهدان و متغیرهای مورد مطالعه، کلیه معیارها و پارامترهای مؤثر در امر مکان‌یابی اسکان موقت از جمله خصوصیات طبیعی، خصوصیات جمعیتی و خصوصیات عملکردی مکان‌های مورد نظر که در ادامه به‌طور کامل مورد بررسی قرار خواهد گرفت، با توجه به وضعیت محدوده مورد مطالعه می‌باشد.

- مدل تحلیل سلسله مراتبی (AHP)

این مدل یکی از روش‌های تصمیم‌گیری برای معیارهای چندگانه می‌باشد که بر پایه دانش کارشناسی استوار و توسط توماس ال. ساعتی^۴ در سال ۱۹۸۰ میلادی طراحی گردیده است. در تحلیل سلسله مراتبی امکان در نظر گرفتن معیارهای مختلف کمی و کیفی وجود دارد. در این فرآیند می‌توان گزینه‌های مختلف را در تصمیم‌گیری دخالت داده و امکان تحلیل حساسیت روی معیارها وجود دارد. تحلیل سلسله مراتبی بر مبنای مقایسات زوجی بوده که قضاوت را آسان و دقت محاسبات را بالا می‌برد (شکل ۱). در این روش، از مقایسه برای به‌دست آوردن وزن معیارها و اولویت‌های مربوط به طبقه‌بندی مختلف معیارها، استفاده می‌شود (جدول ۱).

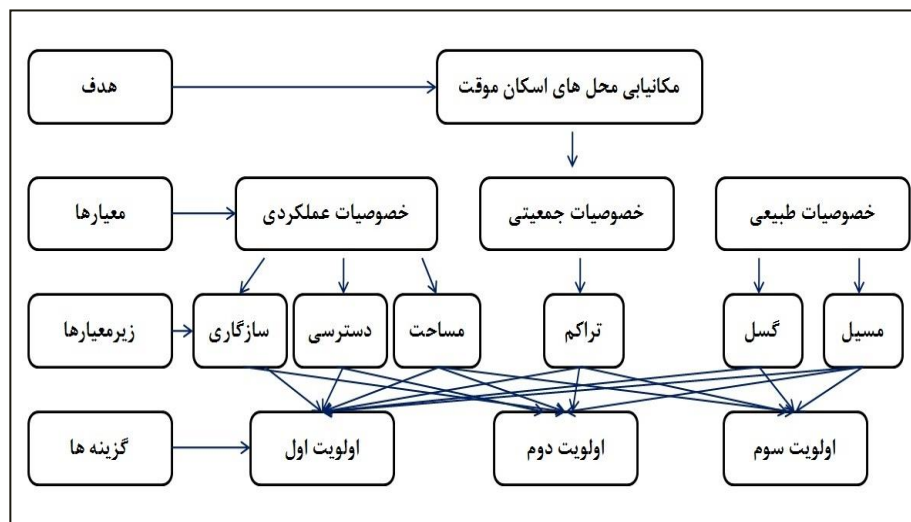
- تنظیم و برقراری ترجیحات از طریق مقایسات زوجی

این مرحله دومین گام در فرآیند تحلیل سلسله مراتبی می‌باشد. در واقع مقایسه زوجی به‌عنوان اساس فرآیند سلسله مراتبی شناخته می‌شود. در این مرحله هر سطح نسبت به عنصر مربوطه خود در سطح بالاتر به‌صورت زوجی مورد مقایسه قرار گرفته است. مقایسه زوج‌ها با استفاده از اوزان ۱ (ترجیح یکسان)، ۳ (کمی مرجح)، ۵ (ترجیح بیش‌تر)، ۷ (ترجیح خیلی بیش‌تر)، ۹ (کاملاً مرجح) و همچنین ترجیحات بینابینی که با اعداد (۲، ۴، ۶ و ۸)، انجام می‌گیرد (ساعتی، ۱۹۸۰: ۲۴).

جدول ۱- طبقه‌بندی ۹ کمیتی ساعتی

امتیاز	تعریف	توضیح
۱	اهمیت مساوی	در تحقق هدف دو معیار اهمیت مساوی دارند.
۳	اهمیت اندکی بیش‌تر	تجربه نشان می‌دهد که برای تحقق هدف اهمیت i کمی بیش‌تر از j است.
۵	اهمیت بیش‌تر	تجربه نشان می‌دهد که اهمیت i بیش‌تر از j است.
۷	اهمیت خیلی بیش‌تر	تجربه نشان می‌دهد که اهمیت i خیلی بیش‌تر از j است.
۹	اهمیت مطلق	اهمیت خیلی بیش‌تر i نسبت به j به‌طور قطع به اثبات رسیده است.
۸ و ۶ و ۴ و ۲	-	هنگامی که حالت‌های میانه وجود دارد.

منبع: زیردست، ۱۳۸۰

شکل ۱: ساختار سلسله مراتبی مکان‌یابی اسکان موقت سانحه دیدگان در محدوده مورد مطالعه

- انتخاب گزینه‌ها و وزن دهی معیارها

بعد از مشخص شدن معیارها در سامانه اطلاعات جغرافیایی^۵، هر یک از آن‌ها با توجه به استانداردهای موجود و طبق نظر کارشناسان خبره دست‌اندرکار مدیریت بحران به زیر معیارهای پنج گزینه‌ای تقسیم شده و آنگاه با اوزان ۱ و ۳ و ۵ و ۷ و ۹ وزن‌دهی انجام می‌گردد. این وزن‌ها به ترتیب نشان دهنده عدم مطلوبیت، کمی مطلوب‌تر، مطلوبیت قوی، مطلوبیت خیلی قوی و کاملاً مطلوب، برای ایجاد مکان‌های اسکان موقت می‌باشد. با توجه به این‌که در روش استفاده شده شاهد برخی کمبودها مانند احتمال یکسان بودن وزن در برخی معیارها خواهیم بود و از آن جا که دانش کارشناسی در این مدل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، مقایسه‌ها بر اساس نظر متخصصان امر انجام خواهد گرفت. بدین منظور نگارندگان اقدام به تهیه و توزیع پرسشنامه بین متخصصان مرتبط با موضوع مورد مطالعه کرده (۳۰ کارشناس) و نتایج حاصل از این پرسشنامه‌ها به‌عنوان ورودی مدل، در نرم‌افزار اکسپرت چویس^۶ وارد گردید که در آن امکان رسیدن به محل‌های نهایی به کمک مشخص نمودن ارتباط بین معیارها، معیارها با گزینه‌ها و استخراج وزن‌های نهایی را فراهم می‌کند.

- معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر زاهدان از لحاظ موقعیت جغرافیایی در طول جغرافیایی ۶۰ درجه و ۵۱ دقیقه و ۲۵ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۲۹ درجه و ۳۰ دقیقه و ۴۵ ثانیه شمالی قرار دارد. این شهر مرکز استان سیستان و بلوچستان در جنوب شرق ایران و در مجاورت کشورهای افغانستان و پاکستان قرار دارد (شکل ۲). از شمال به شهرستان زابل، از شمال شرق به کشور افغانستان، از شمال غرب به استان خراسان جنوبی، از غرب به استان کرمان، از جنوب غرب به

شهرستان ایرانشهر، از شرق به کشور پاکستان و از جنوب شرق به شهرستان خاش محدود می‌شود. ارتفاع آن از سطح دریا به ۱۳۷۸ متر می‌رسد (وارثی و همکاران، ۱۳۸۷). شهر زاهدان بر اساس تقسیم‌بندی صورت گرفته در طرح تفصیلی سال ۱۳۶۹ به سه منطقه، ۲۰ ناحیه و ۷۸ محله تقسیم شد (مهندسان مشاور شهر و خانه، ۱۳۶۹). این تقسیم‌بندی در سال ۱۳۹۳ مورد بازنگری قرار گرفت و به پنج منطقه شهری تغییر پیدا کرد (جدول ۲ و شکل ۳). در این بازنگری مناطق یک و دو که وسعت بیش‌تری داشتند، هرکدام به دو منطقه جدید تقسیم شده و منطقه سه بدون تغییر باقی ماند.

جدول ۲- مشخصات محلات واقع در مناطق پنج‌گانه جدید شهرداری زاهدان در سال ۱۳۹۳

مناطق شهرداری	تعداد محلات	وسعت (هکتار)	جمعیت (نفر)	تراکم نسبی
منطقه یک	۱۱	۱۱۷۷/۶	۷۵۷۰۷	۶۴/۲
منطقه دو	۱۱	۱۱۸۶/۷	۱۱۶۰۹۲	۹۷/۸
منطقه سه	۱۱	۱۵۵۵/۲	۱۶۱۴۸۵	۱۰۴
منطقه چهار	۱۱	۱۰۳۲/۲	۱۲۰۴۴۴	۱۱۶/۶
منطقه پنج	۱۱	۲۲۴۸/۳	۱۰۱۷۲۰	۴۵/۲
شهر زاهدان	۵۵	۷۲۰۰	۵۷۵۴۴۸	۷۹/۹

این شهر در سرشماری سال ۱۳۴۵ دارای ۳۹۷۳۲ نفر جمعیت و ۵۷۷۱ هکتار وسعت با تراکم نسبی ۷ نفر در هکتار بود. در سال ۱۳۸۵ با توجه به افزایش جمعیت شهر به ۵۶۷۴۴۹ نفر و وسعت شهر که معادل ۷۲۰۰ هکتار بود، تراکم نسبی به ۹۸ نفر در هکتار رسید ولی در سال ۱۳۹۰ با کاهش جمعیت شهری به ۵۶۰۷۲۵ نفر تراکم نسبی نیز به ۷۹ نفر در هکتار کاهش یافت (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰) (جدول ۳).

جدول ۳- جمعیت شهر زاهدان طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۵۵

سال	جمعیت	دوره	درصد تغییرات	درصد نرخ رشد جمعیت
۱۳۵۵	۹۳۷۴۰	۱۳۴۵-۱۳۵۵	۵۷/۶	۹
۱۳۶۵	۲۸۱۹۲۳	۱۳۵۵-۱۳۶۵	۶۶/۷	۱۱/۶
۱۳۷۵	۴۱۹۵۱۸	۱۳۶۵-۱۳۷۵	۳۲/۷	۴/۰۵
۱۳۸۵	۵۶۷۴۴۹	۱۳۷۵-۱۳۸۵	۲۶	۳/۰۷
۱۳۹۰	۵۶۰۷۲۵	۱۳۸۵-۱۳۹۰	-۱/۲	-۲/۳۸

منبع: مرکز آمار ایران

- منطقه دو شهرداری زاهدان

منطقه دو شهرداری زاهدان واقع در غرب شهر، منطقه‌ای تقریباً همگن که اقشار اجتماعی متوسط و بالا در آن ساکن هستند. از شمال به ترتیب به خیابان‌های امام خمینی و انقلاب منتهی شده، از شرق به خیابان‌های امیرالمؤمنین و دانشگاه، از جنوب به بلوارهای شهید قلنبر و بهداشت و از غرب هم به جاده کمربندی شهید کلانتری محدود شده است. این منطقه شهری معادل ۱۱۸۶/۷ هکتار از وسعت شهر زاهدان را در قالب ۱۱ محله شهری به خود اختصاص داده (شکل ۴) و جمعیتی بالغ بر ۱۱۶۰۹۲ نفر در آن ساکن هستند (مطالعات و برداشت‌های میدانی، ۱۳۹۳). از ویژگی‌های مهم منطقه این است که در اغلب مراکز خدماتی مهم مثل بازار روز، سینما اشراق، دانشکده دندانپزشکی، ترمینال مسافربری انقلاب، مصالای بزرگ اهل سنت زاهدان و همچنین جهات توسعه شهری زاهدان در این منطقه واقع شده‌اند. هدف از انتخاب این محدوده از شهر به اختصار ناشی از ویژگی‌های زیر بوده است:

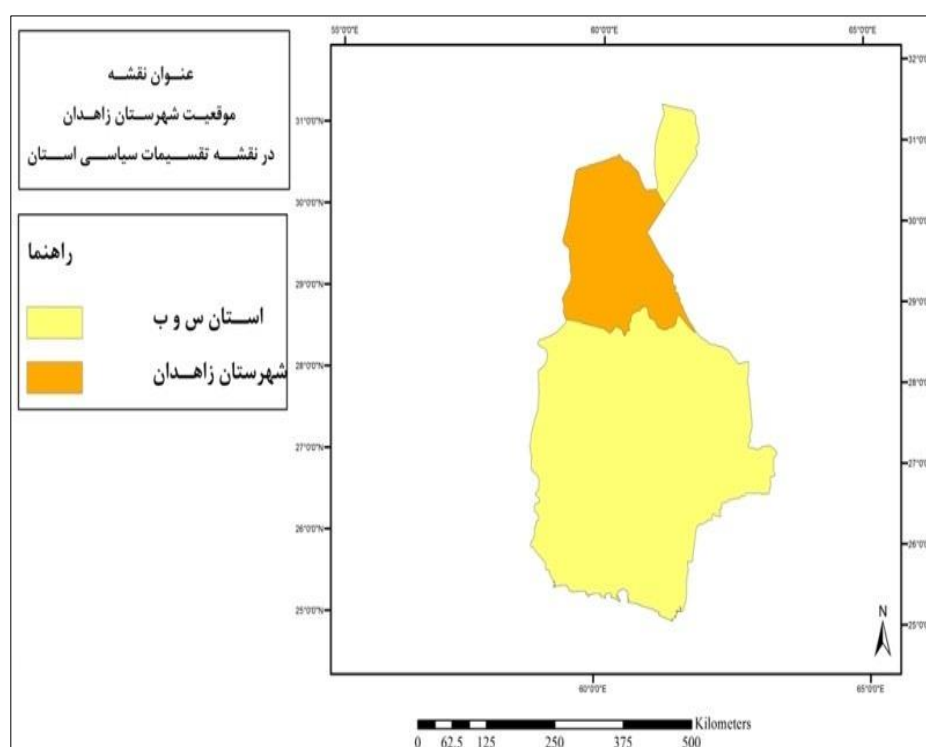
- وسعت قابل توجه منطقه

- جمعیت قابل توجه ساکن در منطقه

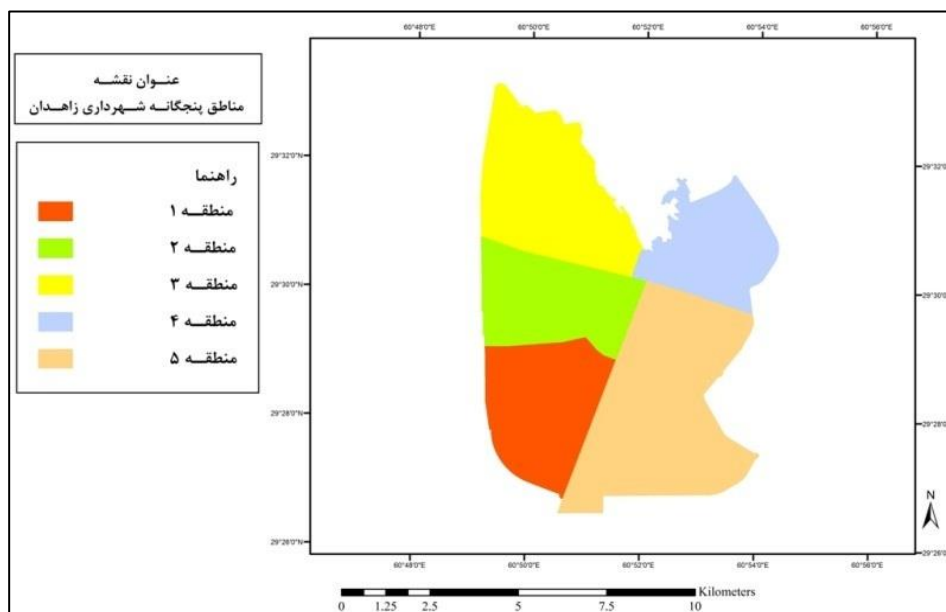
- توسعه‌پذیر بودن منطقه

- قرارگیری مراکز مهم خدماتی و تأسیساتی شهری در آن

- داشتن زمین‌های مستعد برای اختصاص به کاربری مورد نظر در این پژوهش

شکل ۲: موقعیت شهرستان زاهدان در نقشه استان سیستان و بلوچستان

شکل ۳: نقشه مناطق پنج‌گانه جدید شهرداری زاهدان

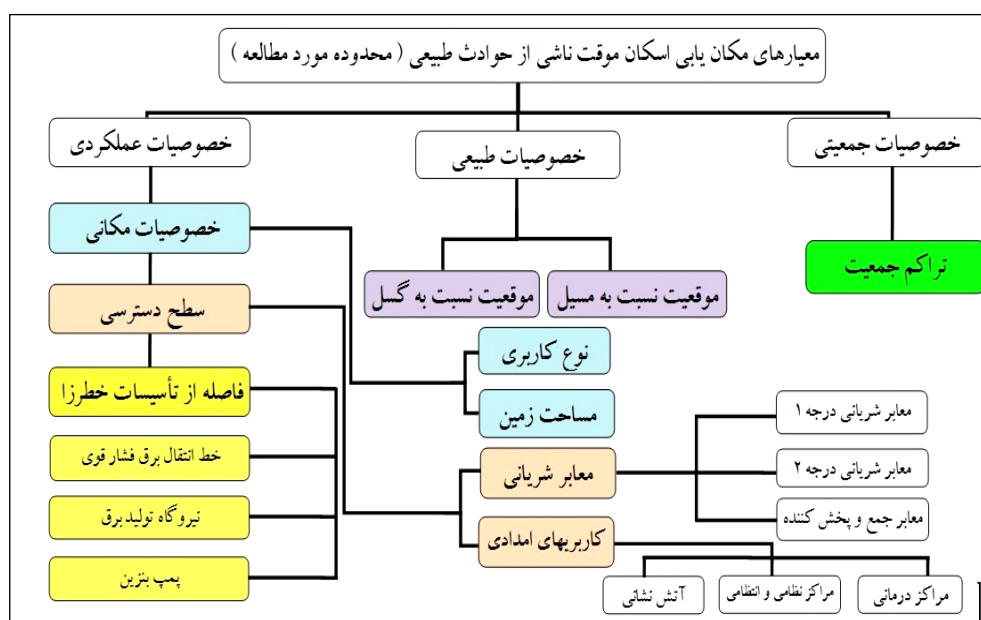
شکل ۴: نقشه محلات ۱۱ گانه منطقه دو شهرداری زاهدان

مواد و روش‌ها

- معرفی معیارها و متغیرهای موثر در مکان‌یابی محل‌های اسکان موقت

یکی از مسایل مهم و اساسی در برنامه‌ریزی شهری، استفاده بهینه از زمین و برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری است و می‌بایست تخصیص زمین به کاربری‌های گوناگون در سطح شهر به نحوی باشد که دسترسی به آن‌ها برای تمام افراد ساکن در شهر به بهترین شکل و با کم‌ترین هزینه امکان‌پذیر گردد (مهدی‌زاده، ۱۳۷۹: ۷۹).

تعیین مکان‌های مناسب جهت استقرار کاربری‌های گوناگون شهری به عوامل متعددی بستگی دارد. این عوامل با توجه به ماهیت و نوع فعالیت کاربری مربوطه مشخص می‌گردد. در این راستا با در نظر گرفتن خصوصیات و ویژگی‌های اصلی مکان‌های اسکان موقت در هنگام وقوع حوادث می‌توان عوامل تأثیرگذار در مکان‌یابی آن را تعیین کرد. منظور از معیار در این تحقیق، آن دسته از پارامترها و استانداردهایی است که برای استقرار یک کاربری می‌بایست در نظر گرفته شود. لذا در این پژوهش با توجه به شرایط و ویژگی‌های محدوده مورد مطالعه، اطلاعات و داده‌های قابل دسترس، معیارهای (شکل ۵) جهت مکان‌گزینی اسکان موقت در منطقه دو شهرداری زاهدان انتخاب و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

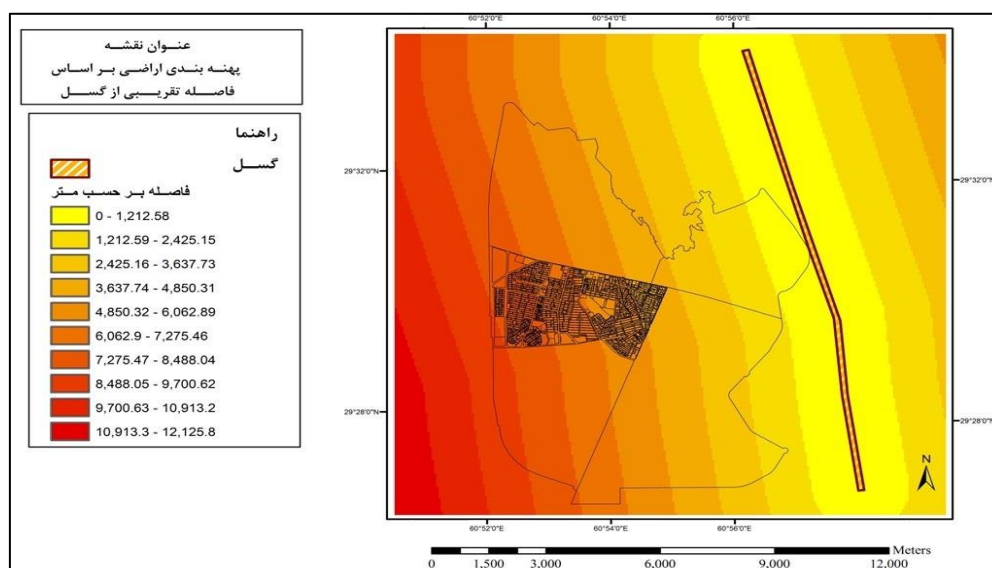

شکل ۵: معیارهای مکان‌یابی اسکان موقت سانحه دیدگان ناشی از حوادث طبیعی در محدوده مورد مطالعه

- خصوصیات طبیعی

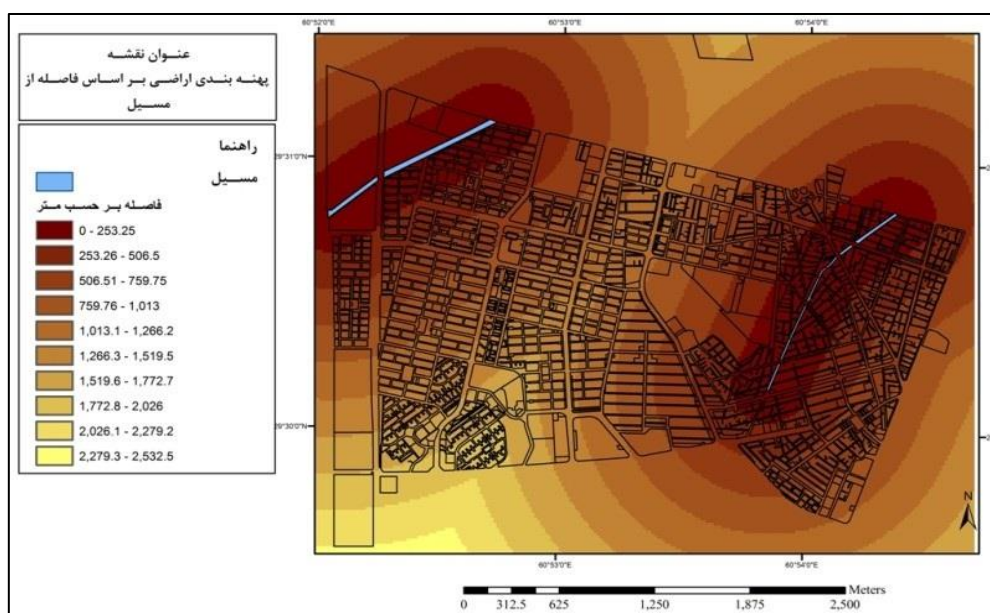
با توجه به غیرقابل پیش‌بینی بودن حوادث طبیعی و سطح وسیع خسارات ناشی از وقوع آن‌ها در جوامع شهری، ضروری است مکان‌های اسکان موقت در نقاطی مستقر گردد که تا حد امکان به دور از عوارض طبیعی زمین باشند. در این میان دو عامل دوری از گسل و داشتن فاصله از رودخانه‌ها یا مسیل‌های موجود در اطراف و داخل شهرها با توجه به محدوده مورد مطالعه از اهمیت خاصی برخوردارند.

الف- فاصله از گسل: گسل زاهدان در شرق این شهر واقع شده است و در جنوبی‌ترین نقطه خود به فرودگاه زاهدان و در شمالی‌ترین نقطه به منطقه شیرآباد نزدیک می‌باشد. منطقه دو شهرداری زاهدان با توجه به این‌که در غربی‌ترین قسمت شهر واقع شده تقریباً فاصله مناسبی با این گسل دارد (شکل ۶).

شکل ۶: پهنه‌بندی اراضی بر اساس فاصله از گسل شهر بر حسب متر

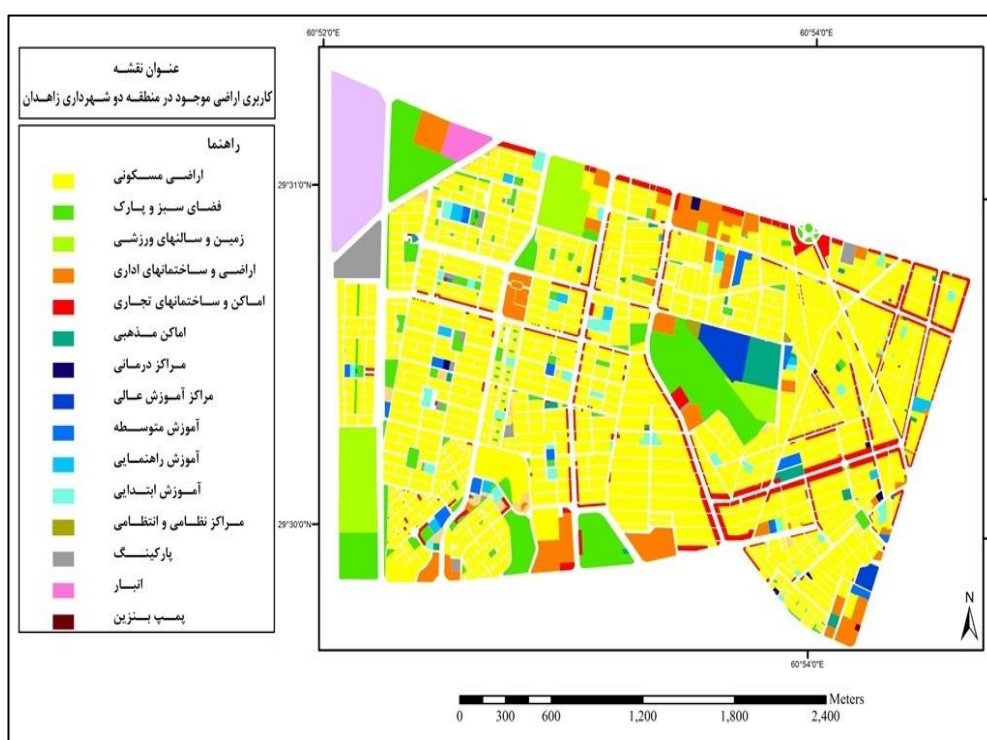
ب- فاصله از مسیل: دو مسیل مهم در محدوده این منطقه واقع گردیده است. یکی در شرق منطقه دو که از خیابان امام خمینی شروع شده و تا خیابان خیام ادامه می‌یابد و مسیل دوم که در شمال غربی این منطقه واقع شده و از خیابان امام خمینی آغاز و تا جاده کمربندی شهید کلاتری ادامه می‌یابد. با توجه به این که در زمان وقوع بارندگی‌ها، رواناب ناشی از آن از طریق همین مسیل‌ها از سطح منطقه مورد نظر خارج می‌گردد پس همواره اراضی نزدیک به مسیل از نظر خطر خسارات ناشی از سیل مورد تهدید بوده و می‌بایست مناطقی که به‌منظور احداث سایت‌های اسکان موقت در نظر گرفته می‌شوند فاصله مناسبی از این اراضی داشته باشند (شکل ۷).

شکل ۷: پهنه‌بندی اراضی بر اساس فاصله از مسیل‌های شهر بر حسب متر

الف- نوع کاربری: با داشتن انواع مختلف کاربری‌های زمین به‌عنوان یک همجواری سازگار می‌توان از شرایط زمین‌های شهری محل به نحو مطلوب‌تری جهت ایجاد یک مکان اسکان موقت بهره‌جست. از آن جمله می‌توان به پارک‌ها، زمین‌های روباز و بایر اشاره کرد (شکل ۸). این زمین‌ها بهترین نوع زمین جهت ساخت اسکان موقت سانه دیدگان ناشی از حوادث طبیعی هستند زیرا ساخت امکانات اسکان موقت در آن‌ها هزینه کمی نسبت به سایر زمین‌ها دارد.

ب- مساحت زمین: انتخاب ابعاد زمین یکی دیگر از معیارهای تعیین کننده در فرآیند مکان‌گزینی است؛ به عبارت دیگر مساحت زمین باید از نظر وسعت به اندازه‌ای باشد که بتوان در آن امکانات و تجهیزات مربوط به اسکان موقت را بدون هیچ محدودیتی مستقر کرد.

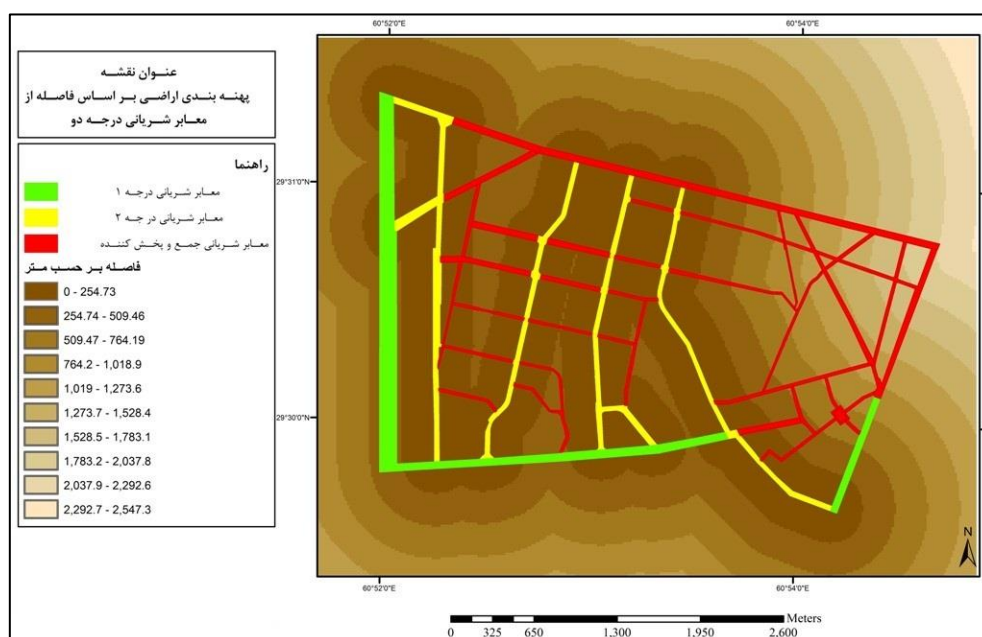

شکل ۸: کاربری اراضی منطقه دو شهرداری زاهدان

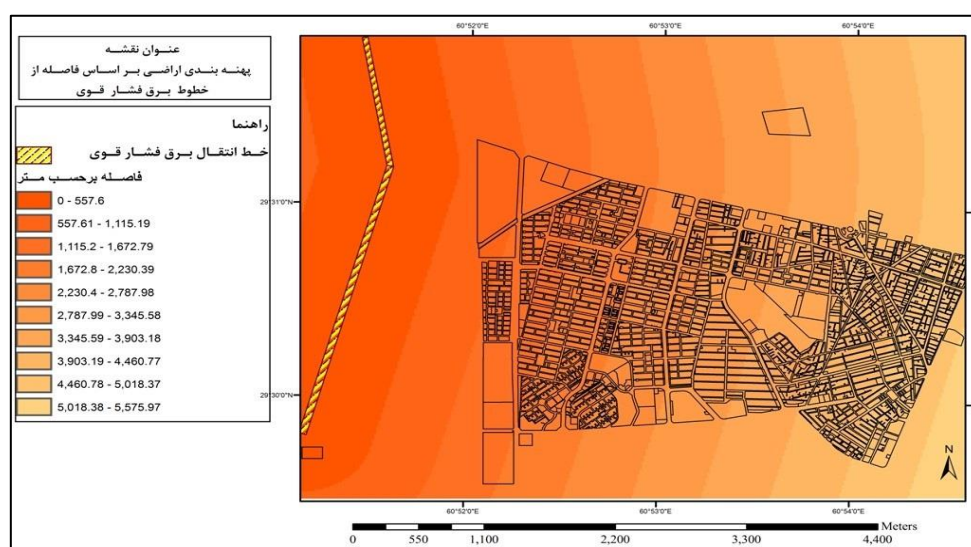
ج- دسترسی به راه‌ها و معابر شریانی، مراکز امدادی، درمانی و انتظامی: دسترسی به راه از مهم‌ترین معیارهای مکان‌گزینی اردوگاه‌های اسکان موقت می‌باشد زیرا قطع دسترسی به دیگر نقاط شهر به شدت بر سایر عملیات در مدیریت بحران تأثیر منفی می‌گذارد. همچنین اردوگاه‌ها تا حد امکان باید در نزدیکی بیمارستان یا مراکز درمانی مستقر شود تا بتوانند در حداقل زمان ممکن، خدمات و سرویس‌های درمانی به‌ویژه در مواردی که به تخصص پزشکی نیاز است را به مجروحین و مصدومان ارائه دهند (نظری، ۱۳۸۳: ۱۲۶). نزدیکی به مراکز نظامی و انتظامی نیز از آن جهت دارای اهمیت است که پس از وقوع یک حادثه علی‌الخصوص زلزله به خاطر خارج شدن روند

جریان‌ات شهری از روال معمولی، نوعی هرج و مرج و آشفتگی روحی و روانی بر شهروندان حاکم می‌شود و شرایط برای اقدام سوء استفاده کنندگان مهیا می‌گردد. برقراری امنیت و نظم بسیار مهم است (عطار، ۱۳۹۰: ۱۰۱).

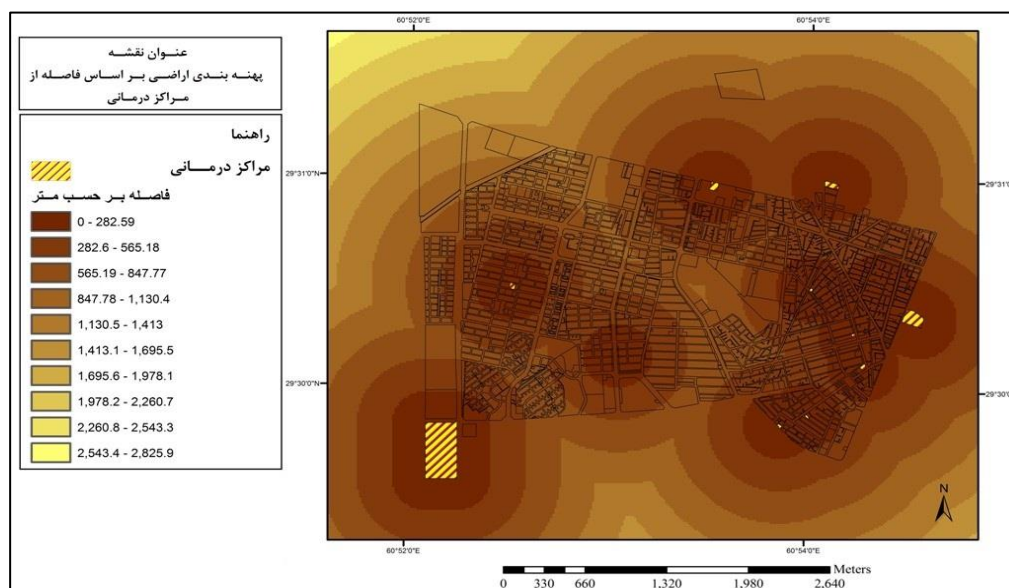
د- فاصله از تأسیسات و تجهیزات شهری خطرزا: دوری اماکن اسکان موقت از تأسیسات شهری خطرناک از معیارهای مهم مکان‌یابی است. این تأسیسات که عمدتاً شامل خطوط انتقال برق، گاز، مخازن نفت، نیروگاه‌ها و همچنین پمپ بنزین‌ها می‌باشند، در صورت وقوع زلزله احتمال انفجارهای مهیب در آن‌ها بالا می‌باشد؛ بنابراین تأسیسات خطرزای یادشده لازم است تا حد امکان از محل اسکان موقت فاصله داشته باشند (نظری، ۱۳۸۳: ۱۲۸).

شکل ۹: پهنه‌بندی اراضی بر اساس فاصله از معیار شریانی درجه دو (بر حسب متر)

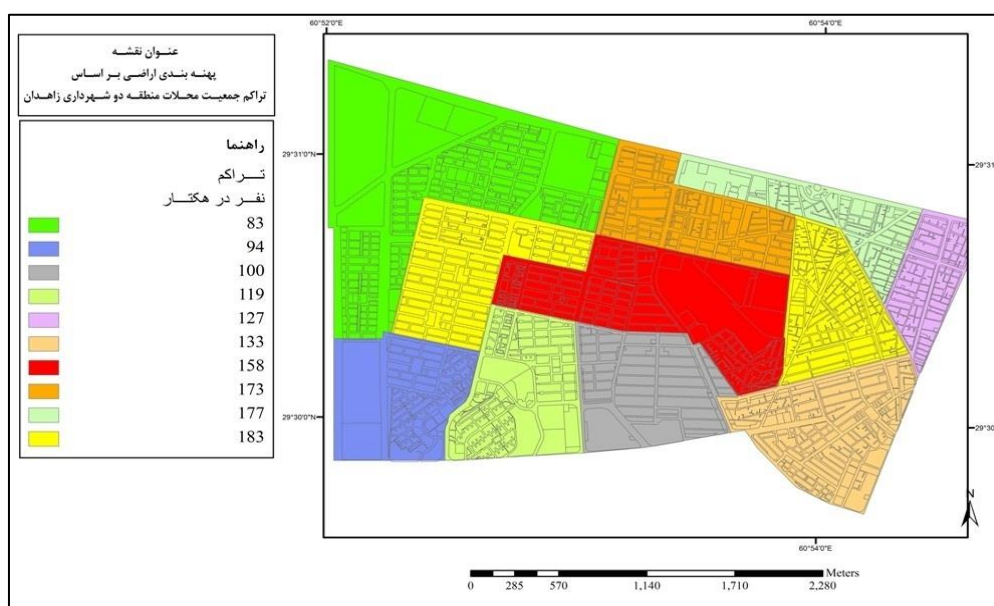
شکل ۱۰: پهنه‌بندی اراضی بر اساس فاصله از خط انتقال برق فشار قوی (بر حسب متر)

شکل ۱۱: پهنه‌بندی اراضی بر اساس فاصله از مراکز درمانی (بر حسب متر)

- خصوصیات جمعیتی

تراکم جمعیتی: تراکم جمعیت به معنای جمعیت در واحد سطح و معمولاً بر حسب نفر در هکتار است. تراکم جمعیتی زیاد از شاخص‌های تعیین آسیب‌پذیری در برابر حوادث به شمار می‌رود؛ بنابراین باید سعی کرد مکان‌های اسکان موقت در مناطقی که دارای تراکم جمعیتی بیش‌تر است (شکل ۱۲) احداث شده تا بتواند به جمعیت بیش‌تری خدمات‌رسانی نماید (عزیزی، ۱۳۸۲: ۲۳).

شکل ۱۲: پهنه‌بندی اراضی بر اساس تراکم جمعیت محلات منطقه دو زاهدان (بر حسب نفر در هکتار)

یافته‌ها و بحث

پس از مشخص شدن معیارها با کمک پرسشنامه‌های توزیع شده بین کارشناسان خبره مدیریت بحران و وارد کردن اطلاعات به نرم‌افزار اکسپرت چویس، اوزان نهایی به شرح (جدول ۴) استخراج گردید.

جدول ۴- اوزان معیارهای مکان‌یابی محل‌های اسکان موقت در محدوده مورد مطالعه

وزن نهایی معیارهای مکان‌یابی سایت‌های اسکان موقت در منطقه دو شهرداری زاهدان				
مجموع وزن زیرمعیارها: ۱			فاصله از گسل (۰/۱۶۷)	خصوصیات طبیعی (۰/۳۸۸)
			فاصله از مسیل (۰/۸۳۳)	
	مجموع وزن زیرمعیارها: ۱	مساحت کاربری (۰/۳۹۰)	وضعیت کاربری‌های موجود (۰/۳۲۷)	خصوصیات عملکردی (۰/۵۶۹)
		نوع کاربری (۰/۱۰۰)		
		میزان سازگاری (۰/۱۰۰)		
	مجموع وزن زیرمعیارها: ۱	جایگاه پمپ بنزین (۰/۷۱۴)	فاصله از تأسیسات خطرزا (۰/۲۶۰)	
		خطوط انتقال برق فشار قوی (۰/۱۴۳)		
		نیروگاه‌های تولید برق (۰/۱۴۳)		
مجموع وزن زیرمعیارها: ۱	شریانی درجه یک (۰/۶۸۰)	راه‌ها و معابر (۰/۷۳۳)	سطح دسترسی (۰/۴۱۳)	
	شریانی درجه دو (۰/۲۵۶)			
	جمع و پخش کننده (۰/۰۶۴)			
مجموع وزن زیرمعیارها: ۱	درمانی (۰/۶۸۵)	کاربری‌های امدادی و انتظامی (۰/۲۶۷)		
	آتش‌نشانی (۰/۲۴۰)			
	انتظامی (۰/۰۷۵)			
			تراکم	خصوصیات جمعیتی (۰/۰۴۳)
				مجموع وزن معیارها: ۱

- محاسبه ضریب ناسازگاری

همان‌طور که گفته شد یکی از مهم‌ترین مزایای فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) بررسی سازگاری در قضاوت‌ها می‌باشد که در چهار مرحله به‌صورت زیر صورت می‌گیرد:

مرحله‌ی اول محاسبه بردار AW :

$$\begin{bmatrix} W_1/W_1 & \dots & W_1/W_N \\ \dots & \dots & \dots \\ W_N/W_1 & \dots & W_N/W_N \end{bmatrix} \begin{bmatrix} W_1 \\ \dots \\ W_N \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \\ \\ \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} 1 & 1.9 & 1.7 & 1.5 \\ 9 & 1 & 1 & 3 \\ 7 & 1 & 1 & 3 \\ 5 & 1.3 & 1.3 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 0.043 \\ 0.4429 \\ 0.3877 \\ 0.1564 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0.1755 \\ 1.6568 \\ 1.5708 \\ 1.6333 \end{bmatrix}$$

در مرحله دوم ضریب سازگاری محاسبه می‌گردد. به‌دست آوردن (L) از معادله زیر استفاده می‌کنیم:

$$L = \frac{1}{N} \left[\sum_{i=1}^N (WA_i / w_i) \right] \rightarrow L = \frac{1}{4} \left[\frac{0.1755}{0.043} + \frac{1.6568}{0.4129} + \frac{1.5703}{0.3877} + \frac{0.6383}{0.1564} \right] = 4.0567$$

در مرحله سوم نوبت به محاسبه شاخص سازگاری می‌رسد. برای به‌دست آوردن CI از معادله زیر استفاده می‌کنیم.

$$CI = \frac{L - N}{N - 1} \rightarrow \frac{4.0567 - 4}{4 - 1} = 0.0189$$

و در نهایت در مرحله‌ی چهارم برای محاسبه ضریب ناسازگاری CR، از معادله زیر استفاده می‌کنیم:

$$CR = \frac{CI}{RT}$$

ضریب RI مقدار شاخص ناسازگاری است که برای ماتریس‌های n بعدی با اعداد کاملاً تصادفی محاسبه و در (جدول ۵)، نشان داده شده است.

جدول ۵- مقدار شاخص ناسازگاری

R.I	n
۰/۰۰	۲
۰/۵۲	۳
۰/۹۸	۴
۱/۱۲	۵
۱/۲۴	۶
۱/۳۲	۷
۱/۴۱	۸

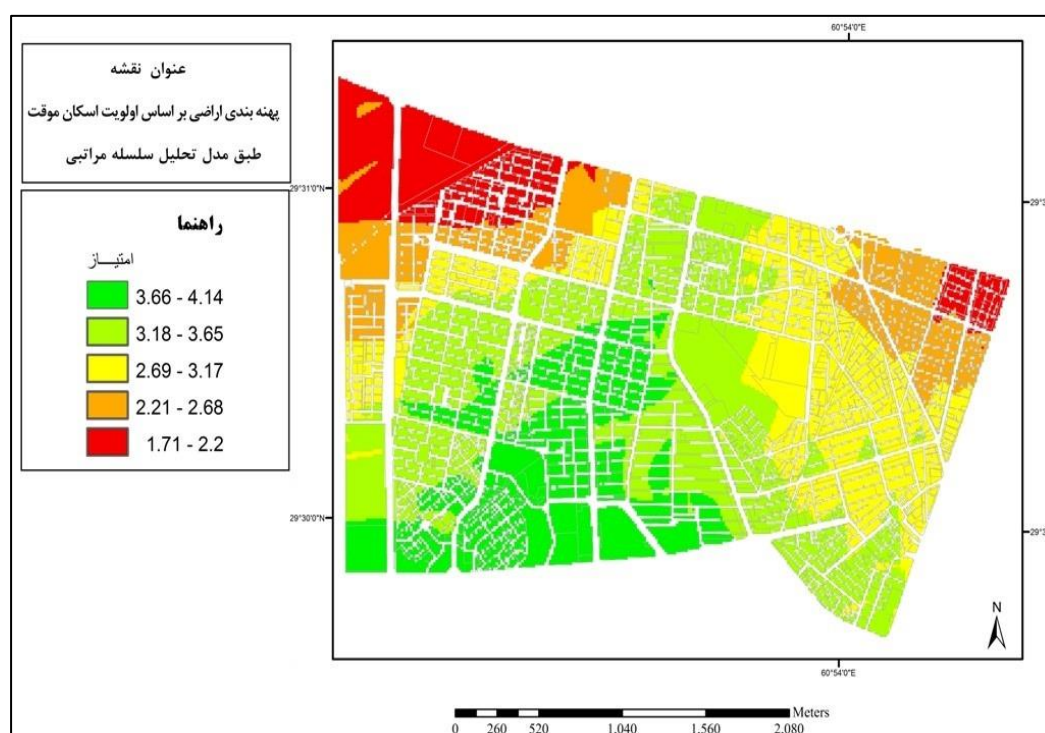
$$CR = \frac{0.0189}{0.98} = 0.021$$

در تحلیل ناسازگاری، چنانچه این مقادیر کم‌تر از ۰/۱ باشد مقایسات از سازگاری قابل قبولی برخوردار است که در اینجا ضریب ناسازگاری ۰/۰۲۱ و کم‌تر از ۰/۱ به‌دست آمده است.

- تلفیق نقشه‌ها و تولید نقشه نهایی

با استفاده از قابلیت‌های موجود در نرم‌افزار آرک جی آی اس، نقشه‌های رستری مورد نیاز تهیه و به کمک وزن‌های استخراج شده در (جدول ۳)، نقشه‌های وزن‌دار تولید و سپس این نقشه‌ها با یکدیگر تلفیق و نقشه نهایی با وزن نهایی از ترکیب نقشه‌های موجود تولید می‌شود. نحوه ترکیب لایه‌های یک سطح بدین‌صورت می‌باشد که ارزش لایه

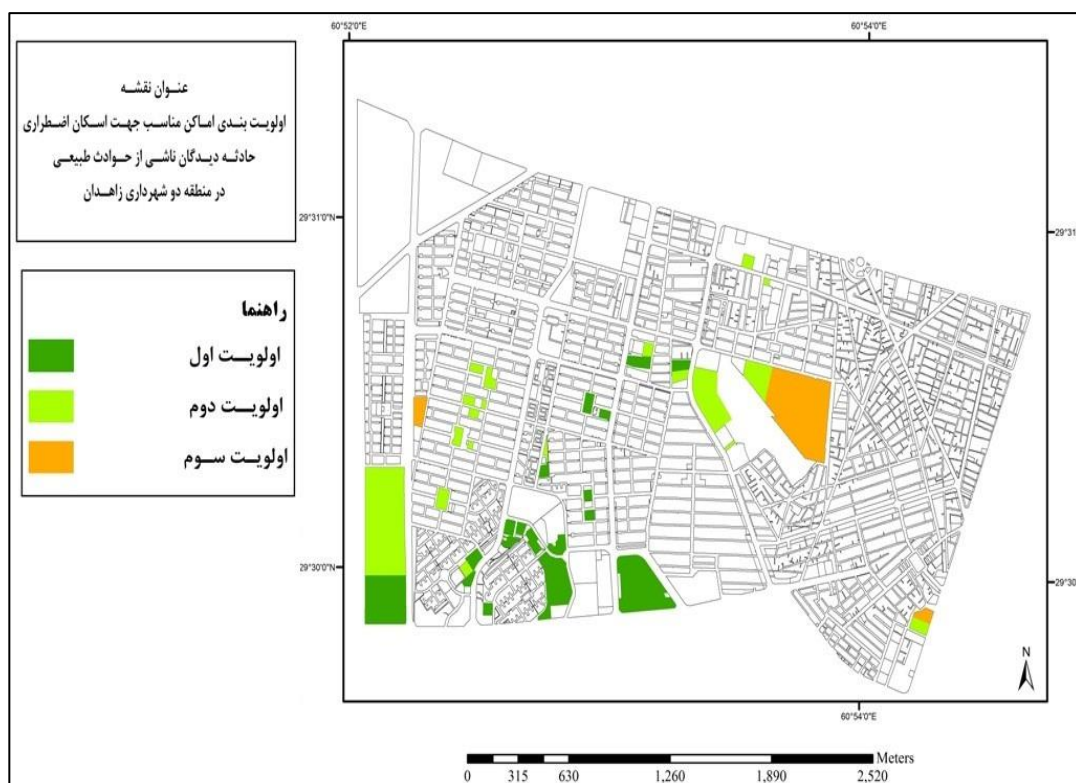
مورد نظر، در وزن همان لایه ضرب شده و تک تک لایه‌های یک سطح با یکدیگر جمع می‌شود. نقشه (۱۳) پهنه‌بندی اراضی بر اساس امتیاز به‌دست آمده از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) را نشان می‌دهد. بر این اساس اراضی با توجه اولویت امکان اسکان اضطراری حادثه دیدگان به پنج طبقه تقسیم‌بندی شده‌اند.

شکل ۱۳: پهنه‌بندی اراضی بر اساس اولویت اسکان موقت با استفاده از روش AHP

سپس کاربری‌های مناسب و مطلوب به‌منظور احداث سایت‌های اسکان اضطراری که در مناطق با امتیاز بالا قرار گرفته‌اند از نقشه کاربری‌های منطقه دو شهرداری زاهدان استخراج و در نقشه (۱۴) بر اساس اولویت ۱ تا ۳ نشان داده شده‌اند. شهر زاهدان به دلیل برخورداری از پتانسیل‌های جمعیتی، اقتصادی، ارتباطی و ... یکی از مهم‌ترین شهرهای واقع در جنوب شرق ایران محسوب می‌شود.

از طرفی قرارگیری این شهر در منطقه با خطر زلزله نسبتاً بالا و همچنین وقوع باران‌های سیل‌آسا در مدت زمان کوتاه و حجم زیاد، ضرورت برنامه‌ریزی در خصوص مدیریت بحران برای این شهر را امری اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. بر این اساس با توجه به محاسبات و تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته می‌توان مکان‌های مشخص شده در نقشه (۱۴) را به‌عنوان مناسب‌ترین مکان‌ها جهت اسکان موقت در این منطقه مورد استفاده قرار داد (جدول ۶) که در این بین ۲۱ مکان دارای بیش‌ترین امتیاز جهت اختصاص به این امر با اولویت اول و تعداد ۱۹ مکان دیگر در اولویت دوم قرار می‌گیرند.

شکل ۱۴: اولویت‌بندی اماکن مناسب جهت اسکان موقت با استفاده از روش AHP

جدول ۶- خصوصیات مکان‌های مناسب جهت سایت‌های اسکان موقت در محدوده مورد مطالعه

مکان	اولویت	نوع کاربری	مساحت (متر مربع)	تراکم جمعیت (نفر در هکتار)	فاصله از گسل (متر)	فاصله از مسیل (متر)	فاصله از پمپ‌بنزین (متر)	فاصله از نیروگاه برق (متر)
پارک لاله	۱	فضای سبز	۷۳۷۰۵	۱۰۰	۶۹۳۴	۱۱۸۰	۱۱۹۲	۲۹۶۳
زمین جنب ورزشگاه کارگر	۱	فضای سبز- بایر	۶۵۱۰۹	۹۴	۸۶۹۷	۱۷۸۲	۶۶۸	۲۴۳۰
پارک محله‌ای فضیلت	۱	فضای سبز	۲۳۳۷	۱۵۸	۷۲۲۸	۱۲۹۷	۱۶۱۵	۱۵۹۵
پارک تقاطع خ جانباز و پوریا	۱	فضای سبز	۲۴۱۸	۱۱۹	۷۸۵۷	۱۹۹۱	۷۹۰	۲۵۰۵
زمین جنب مجتمع قضایی شهید نوری	۱	بدون کاربری	۴۸۴۵۰	۱۱۹	۷۵۸۰	۱۷۷۸	۶۶۸	۲۴۳۰
زمین بایر خ پاستور جنب اسکان	۱	بدون کاربری	۷۸۲۱	۱۱۹	۷۵۹۹	۲۰۱۴	۹۱۲	۲۶۲۰
زمین بایر خ جانباز جنب اسکان	۱	بدون کاربری	۶۸۳۲	۱۱۹	۷۶۹۹	۱۹۲۰	۸۴۸	۲۵۰۰
بایر جنب بلوار ثارا... و سیره علوی	۱	بدون کاربری	۳۵۴۹	۹۴	۸۵۷۸	۱۸۹۵	۳۱۹	۲۰۳۱
زمین بایر جنب بلوار ثارا...	۱	بدون کاربری	۳۴۵۱	۱۱۹	۸۲۰۳	۱۷۶۶	۶۷۱	۲۳۳۷
مجتمع آموزشی شاهد خ مزاری	۱	آموزشی	۸۳۶۳	۱۵۸	۶۷۵۲	۱۲۹۷	۱۶۱۵	۱۵۹۵
دبیرستان جنب بلوار ثارا... و برق	۱	آموزشی	۶۱۶۵	۹۴	۸۱۷۸	۱۸۳۲	۴۲۸	۲۱۲۲

ادامه جدول ۶- خصوصیات مکان‌های مناسب جهت سایت‌های اسکان موقت در محدوده مورد مطالعه

مکان	اولویت	فاصله از خط انتقال برق (متر)	فاصله از آتش‌نشانی (متر)	فاصله از مراکز درمانی (متر)	فاصله از مراکز انظامی (متر)	فاصله از شریانی درجه ۱ (متر)	فاصله از شریانی درجه ۲ (متر)	فاصله از جمع و پخش کننده (متر)
دبیرستان جنب بلوار ثارا... و پاستور	۱	آموزشی	۴۷۷۱	۱۱۹	۷۹۱۱	۱۷۶۶	۷۰۳	۲۳۵۰
مجتمع آموزشی فضیلت خ مزاری	۱	آموزشی	۳۰۷۴	۱۵۸	۷۲۲۸	۱۸۶۳	۱۵۰۳	۱۹۸۲
دبیرستان خ امام موسی کاظم	۱	آموزشی	۲۸۵۹	۱۱۹	۷۳۶۹	۱۶۴۱	۱۱۷۶	۲۳۸۹
راهنمایی جنب خ پاستور	۱	آموزشی	۳۱۸۸	۱۱۹	۸۰۵۲	۱۸۲۹	۷۵۱	۲۴۱۵
دبستان جنب مجتمع اسکان	۱	آموزشی	۴۲۲۹	۱۱۹	۷۷۷۱	۱۸۴۱	۷۸۰	۲۴۶۶
دبستان بین خ پاستور و مزاری	۱	آموزشی	۳۱۷۹	۱۱۹	۷۳۶۲	۱۹۲۵	۱۱۲۴	۲۸۴۵
دبستان جنب بلوار مزاری	۱	آموزشی	۳۲۰۰	۱۵۸	۷۱۱۶	۱۷۱۶	۱۵۶۴	۱۹۳۸
زمین جنب بلوار بهداشت و ثارا...	۱	پارکینگ	۳۷۰۰	۱۱۹	۸۱۵۲	۱۸۴۷	۳۳۵	۲۰۹۱
زمین جنب بلوار ثارا...	۱	پارکینگ	۶۸۴	۱۱۹	۸۴۷۲	۱۶۶۹	۶۹۴	۲۳۵۵
زمین جنب خ دستغیب	۱	پارکینگ	۳۶۸۱	۱۱۹	۸۱۴۷	۱۳۹۵	۱۰۶۵	۲۶۱۰
پارک لاله	۱	۳۰۰۰	۱۲۷	۹۰۸	۱۱۸۳	۱۰	۱۰	۷۲
زمین جنب ورزشگاه کارگر	۱	۱۴۲۲	۱۲۲۶	۸۱۶	۱۵۱۶	۱۰	۲۹۷	۵
پارک محله‌ای فضیلت	۱	۲۴۸۱	۷۲۴	۹۳۶	۹۱۴	۱۰۶۶	۱۲۰	۱۱۵
پارک تقاطع خ جانباز و پوریا	۱	۲۴۱۸	۳۷۵	۷۱۷	۱۵۶۷	۳۹۲	۲۱۷	۳۶
زمین مجتمع قضایی شهید نوری	۱	۲۵۳۰	۲۷۱	۶۸۸	۱۵۱۶	۱۰	۲۹۷	۵
زمین بایر خ پاستور جنب اسکان	۱	۲۵۶۰	۱۸۴	۶۹۰	۱۴۰۸	۳۴۳	۲۸۹	۵
زمین بایر خ جانباز جنب اسکان	۱	۲۴۰۴	۳۵۷	۷۰۰	۱۹۶۰	۳۷۸	۱۸۷	۵
زمین بایر جنب بلوار ثارا...	۱	۲۲۰۰	۵۷۷	۷۳۲	۱۶۸۹	۴۳۳	۲۹	۱۱۶
بایر جنب بلوار ثارا... و سیره علوی	۱	۲۰۲۳	۷۷۱	۷۳۹	۱۹۸۷	۲۴۵	۱۰	۸۶
مجتمع آموزشی شاهد خ مزاری	۱	۲۶۹۵	۹۹۱	۸۴۸	۵۱۴	۱۲۸۳	۵۰	۹۲
دبیرستان جنب بلوار ثارا... و برق	۱	۲۰۰۴	۷۰۳	۶۳۷	۱۸۶۴	۴۸۱	۸	۵
دبیرستان جنب بلوار ثارا... و پاستور	۱	۲۱۵۲	۵۱۹	۷۰۴	۱۵۹۳	۶۹۰	۸	۵
مجتمع آموزشی فضیلت خ مزاری	۱	۲۴۸۱	۷۲۴	۹۳۶	۹۱۴	۱۰۶۶	۱۲۰	۱۱۵
دبیرستان خ امام موسی کاظم	۱	۲۶۳۰	۲۶۵	۷۵۳	۱۱۰۸	۱۰۰۰	۹۰	۱۵۴
راهنمایی جنب خ پاستور	۱	۲۱۸۱	۴۵۰	۶۷۶	۱۵۵۰	۷۱۷	۷۴	۵
دبستان جنب مجتمع اسکان	۱	۲۲۶۳	۳۶۰	۷۰۷	۱۵۴۳	۴۱۳	۱۳۷	۵
دبستان بین خ پاستور و مزاری	۱	۲۵۶۷	۱۶۱	۷۴۴	۱۱۷۹	۵۰۲	۷۵	۱۱۲
دبستان جنب بلوار مزاری	۱	۲۵۰۷	۶۹۳	۸۱۷	۸۱۴	۱۰۵۳	۱۰	۱۰۰

ادامه جدول ۶- خصوصیات مکان‌های مناسب جهت سایت‌های اسکان موقت در محدوده مورد مطالعه

مکان	اولویت	فاصله از خط انتقال برق فشار قوی (متر)	فاصله از آتش‌نشانی (متر)	فاصله از مراکز درمانی (متر)	فاصله از مراکز انتظامی (متر)	درجه ۱ (متر)	فاصله از شریانی	درجه ۲ (متر)	فاصله از شریانی	فاصله از جمع و پخش کننده (متر)
زمین جنب بلوار بهداشت و تارا...	۱	۲۰۹۴	۶۸۱	۶۶۳	۱۹۷۶	۵۰	۴۳	۲۴۳		
زمین جنب بلوار تارا...	۱	۲۱۸۳	۴۶۷	۷۲۶	۱۶۲۱	۴۲۶	۸۳	۸۱		
زمین جنب خ دستغیب	۱	۲۲۳۳	۵۱۵	۷۲۴	۱۲۸۰	۷۵۴	۱۴۹	۴۵		

در این پژوهش فضاهای باز به ویژه بوستان‌ها، پارک‌های شهری و اراضی بایر به جهت هزینه کم احداث، مالکیت دولتی این گونه اراضی، برخورداری از حداقل وسعت مورد نیاز (۲ هزار مترمربع) و قرار داشتن در درون بافت‌های مسکونی، مناسب‌ترین اماکن جهت استقرار سایت‌های اسکان موقت می‌باشند. (جدول ۷) مقایسه کاربری‌های پیشنهادی استخراج شده از نقشه (۱۴) را جهت اسکان موقت سانحه دیدگان نسبت به یکدیگر و برحسب درصد نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود از مجموع ۴۵ مکان پیشنهادی، ۸ مکان با ۱۷/۸ درصد به بوستان، پارک و فضای سبز شهری، ۸ مکان با ۱۷/۸ درصد به زمین‌های بایر، ۷ مکان با ۱۵/۵ درصد به پارکینگ، ۱۵ مکان با ۳۳/۳ درصد به کاربری‌های آموزشی، ۴ مکان با ۸/۹ درصد به اماکن ورزشی، ۲ مکان با ۴/۴ درصد به مراکز آموزش عالی و در نهایت ۱ مکان با ۲/۳ درصد به اماکن مذهبی اختصاص دارد. بر این اساس می‌توان گفت فرضیه مطرح شده در این پژوهش قابل تأیید و نزدیک به ۸۱ درصد اماکن پیشنهادی را فضاهای روباز، سبز کاربری‌های آموزشی تشکیل می‌دهند.

جدول ۷- تعداد و درصد کاربری‌های پیشنهادی جهت اسکان موقت در محدوده مورد مطالعه

درصد	تعداد				نوع کاربری
	اولویت ۱	اولویت ۲	اولویت ۳	مجموع	
۱۷/۸	۴	۳	۱	۸	فضای سبز
۱۷/۸	۶	۲	-	۸	زمین بایر
۳۳/۳	۳	۴	-	۷	پارکینگ
۱۵/۵	۹	۶	-	۱۵	آموزشی
۸/۹	-	۳	۱	۴	ورزشی
۴/۴	-	۱	۱	۲	آموزش عالی
۲/۳	-	-	۱	۱	مذهبی
۱۰۰	۲۲	۱۹	۴	۴۵	مجموع
-	۳۲۸۵۳۳	۱۴۰۱۸۱	۱۰۸۵۲۱	۵۷۷۲۳۵	مساحت (مترمربع)

نتیجه‌گیری

با توجه به جمعیت ۱۱۶۰۹۲ نفری منطقه دو شهرداری زاهدان و نیز سرانه ۴ متر مربع به ازای هر نفر اسکان موقت (استاندارد سرانه برای این منظور ۳/۵ تا ۴/۵ متر مربع می‌باشد که در این پژوهش ۴ متر مربع در نظر گرفته شده است) کل مساحت مورد نیاز جهت اسکان موقت این تعداد جمعیت ۴۶۴۳۶۸ متر مربع می‌باشد که بر این اساس ۱۳ مکان که دارای کاربری فضای سبز، زمین بایر و پارکینگ می‌باشند با مجموع مساحت ۲۰۸۵۶۰ متر مربع و ۹ مکان با کاربری آموزشی و مجموع مساحت ۱۱۹۹۷۳ مترمربع در مجموع فضایی با مساحت ۳۲۸۵۳۳ متر مربع در اختیار ما قرار می‌دهند که مناسب جمعیت حاضر نبوده و می‌بایست از مکان‌های دارای اولویت دوم با مساحت ۱۴۰۱۸۱ مترمربع نیز برای این امر بهره جست. به این ترتیب در مجموع فضایی برابر با ۴۶۸۷۱۴ متر مربع از اراضی منطقه دو شهرداری زاهدان به منظور عملیات اسکان اضطراری حادثه دیدگان ناشی از حوادث طبیعی با اولویت اول و دوم، مناسب می‌باشد. علاوه بر این در صورت هر گونه تغییرات غیرقابل پیش‌بینی جمعیت، حوادث غیرمترقبه و ... در صورت لزوم می‌توان از مکان‌های با اولویت سوم نیز جهت اسکان موقت سانحه دیدگان بهره گرفت. با توجه به موارد فوق می‌توان گفت نتایج حاصله از این پژوهش با نتایج حاصل از دیگر پژوهش‌ها و تجربیات مرتبط با موضوع تحقیق در یک راستا و هماهنگ است. در این پژوهش نیز فضاهای باز به‌ویژه بوستان‌ها، پارک‌های شهری و اراضی بایر به جهت هزینه کم احداث، مالکیت دولتی این گونه اراضی، برخورداری از حداقل وسعت مورد نیاز (۲ هزار مترمربع) و قرار داشتن در درون بافت‌های مسکونی، مناسب‌ترین اماکن جهت استقرار سایت‌های اسکان موقت می‌باشند.

منابع

- جهاد دانشگاهی استان سیستان و بلوچستان (۱۳۸۷)، «گزارش طرح جامع مدیریت حوادث و بلایای طبیعی شهر زاهدان»، زاهدان، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- حسینی، مازیار؛ منتظرالقائم، سعید (۱۳۸۹)، «زلزله بزرگ ون چوان چین»، تهران، انتشارات سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران.
- سیفی، علی (۱۳۸۸)، «زلزله در راه است»، مشهد، انتشارات سنبله.
- عصار، محمد؛ ندیم، ابوالحسن (۱۳۷۳)، «راهنمایی بهسازی محیط در بلایای طبیعی»، تهران، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی.
- عطار، محمدامین (۱۳۹۰)، «برنامه‌ریزی و مکان‌یابی اسکان موقت پس از زلزله، مطالعه موردی منطقه شش شهر شیراز»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور یزد.
- فاطمی عقدا، سید محمود (۱۳۸۴)، «گزارش مطالعات ریز پهنه‌ی ژئوتکنیک لرزه‌ای شهر زاهدان»، پژوهشکده سوانح طبیعی، تهران.
- موسسه تحقیقات علوم و فنون زمین (۱۳۸۷)، زاهدان، «بررسی بلایای زمین‌شناختی سیستان و بلوچستان».
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۱)، «گزارش سرشماری عمومی نفوس و مسکن»، از سال ۱۳۳۵ لغایت ۱۳۹۰، تهران، مرکز آمار ایران.
- مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (۱۳۷۶)، تهران، «پهنه‌بندی خطر نسبی زلزله در ایران».
- مهندسان مشاور شرق آیند (۱۳۸۹)، «گزارش برنامه پنج ساله عمرانی، اقتصادی و اجتماعی شهرداری زاهدان»، زاهدان، انتشارات شهرداری زاهدان.
- مهندسان مشاور شهر و خانه (۱۳۶۹)، «طرح تفصیلی زاهدان»، مرحله اول، جلد دوم.
- مهدی‌زاده، جواد (۱۳۷۹)، «برنامه‌ریزی کاربری زمین تحول در دیدگاه‌ها و روش‌ها»، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۴، صص ۸-۱۵.
- نظری، مهرانوش (۱۳۸۳)، «برنامه‌ریزی و مکان‌یابی اردوگاه‌های اسکان موقت بازماندگان زلزله، نمونه موردی منطقه ۶ شهر تهران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- وارثی، حمیدرضا؛ یغفوری، حسین، زنگی آبادی، علی (۱۳۸۷)، «بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی از منظر عدالت اجتماعی، مطالعه موردی: شهر زاهدان»، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۱۱، صص ۲۹-۲۰.
- Saaty, T. L., (1980), "The analytical hierarchy process, planning priority, resource allocation", USA: RWS Publication.